

а) середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 15 осіб;

б) обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 3 млн. грн.

Зазначена диференціація критеріїв щодо суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб буде сприяти підвищенню ролі виробничої сфери діяльності; дасть можливість значно збільшити вартість валового внутрішнього продукту; підвищить ефективність науково-технічного прогресу в умовах конкурентного середовища; забезпечить наповнення споживчого ринку вітчизняними товарами.

Висновки

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що справляння єдиного податку виступає саме тією нормою, яка запроваджує достатньо простий порядок обчислення і сплати вже існуючих обов'язкових платежів. Цей чинник сприятиме зростанню кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні, стимулюватиме їх ділову активність. Саме за допомогою стимулюючої функції єдиного податку держава гармонізує власні інтереси з інтересами суб'єктів малого підприємництва, які є платниками податків, що характеризується пі-

двищенням рівня зайнятості населення та зменшенням соціальної напруги в країні без витрат бюджетних коштів.

Отже, єдиний податок має об'єктивні підстави для існування у системі оподаткування України.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року. – К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 04.11.2011 №4014-VI.
3. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 №2063-III.
4. Закон України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 №2157-III.
5. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.98 №727/98.
6. Указ Президента України «Про внесення змін до Указу президента України» від 03.07.98 №727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» від 28.06.99 №746/99.

Т.Г. САВЧЕНКО,

к.е.н., доцент, Українська академія банківської справи Національного банку України

Методика комплексної оцінки рівноваги платіжного балансу

У статті запропоновано підхід до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів. Також проведено оцінку рівноваги платіжних балансів найбільших економік світу.

Ключові слова: платіжний баланс, рівновага платіжного балансу, макроекономічна рівновага.

В статье предложен подход к комплексной оценке равновесия платежных балансов. Также проведена оценка равновесия платежных балансов крупнейших экономик мира.

Ключевые слова: платежный баланс, равновесие платежного баланса, макроэкономическое равновесие.

Approach to the complex estimation of equilibrium of balances of payments is offered in this article. The estimation of equilibrium of balances of payments of the biggest economies of the world is also conducted.

Keywords: balance of payments, equilibrium of balance of payments, macroeconomic equilibrium.

Постановка проблеми. Враховуючи тенденції щодо глобалізації економічних відносин, а також причини та наслідки світової фінансової кризи 2008–2009 років, дослідження рівноваги платіжних балансів стають усе більш актуальні-

ми. На нашу думку, рівновага платіжного балансу та макроекономічна рівновага є взаємозв'язаними та у певній мірі взаємообумовлюючими характеристиками економічних процесів. Для підтвердження даної тези у даному підрозділі роботи розглянемо авторський підхід до визначення рівноваги платіжного балансу, а також проведемо його апробацію для практичної оцінки рівноваги платіжних балансів розвинених країн світу та країн, що розвиваються.

Під рівновагою платіжного балансу переважно розуміють такий стан, коли надходження і відтік грошових коштів за основними його статтями є збалансованими (наближеними до нуля), що, у свою чергу, сприяє формуванню загального сальдо платіжного балансу, яке незначно відхиляється від нуля. Іноді зазначається, що рівноважним вважають платіжний баланс, за яким загальна сума платежів за міжнародними операціями країни відповідає бюджету. Деякі автори поняття рівноваги платіжного балансу (в короткостроковому періоді) пов'язують із використанням золотовалютних резервів держави: рівновага існує тоді, коли золотовалютні резерви не використовуються.

На нашу думку, дані трактування рівноваги платіжного балансу є спрощеними і не враховують умов реалізації еконо-

мічних відносин у різних країнах світу. Крім того, не приймається до уваги взаємозв'язок зовнішньоекономічних відносин (що безпосередньо відображаються на рахунках платіжного балансу) та макроекономічних показників.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Більшість авторів зосереджують увагу на ретроспективному аналізі динаміки статей платіжного балансу окремої економіки [2–4, 11]; деякі досліджують наукові підходи щодо формування рівноважних показників платіжного балансу [1, 6, 10]; інші зосереджуються на вивченні впливу на платіжний баланс світової фінансової кризи [5, 9]. Однак проблема розробки комплексних підходів до оцінки рівноваги платіжних балансів та їх апробації на вибірці країн залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті. Дана робота спрямована на формування методичних підходів до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів та їх апробації на даних найбільших країн з розвинутою економікою та найбільших країни з ринком, що формується.

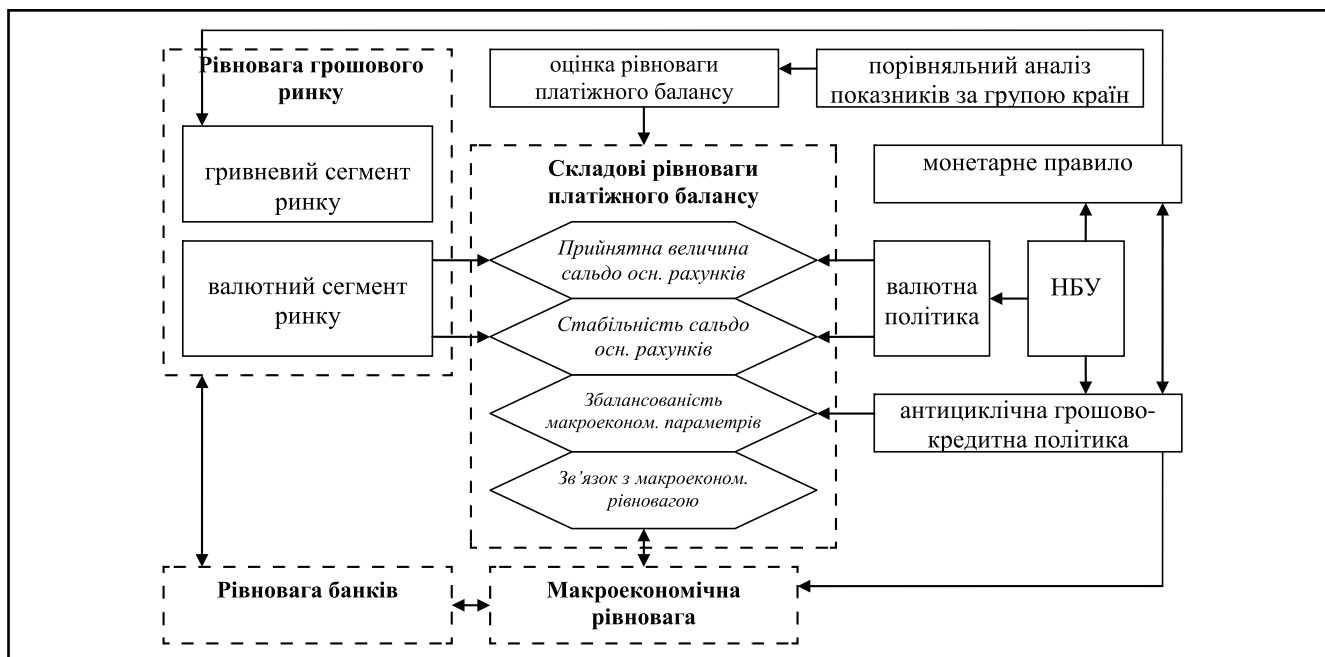
Виклад основного матеріалу. Ми пропонуємо під рівновагою платіжного балансу розуміти такий його стан, що відповідає чотирьом взаємопов'язаним умовам (див. рис.). По-перше, динаміка та структура зовнішньоекономічних операцій, що формують основні статті платіжного балансу, дозволяє утримувати відносно значення сальдо основних його рахунків на прийнятному для даної економіки рівні. Тобто не допускається формування критичних відхилень сальдо основних статей платіжного балансу та його загального сальдо від їх абсолютно збалансованого (нульового) рівня. Причому для кількісної оцінки даних відхилень їх необхідно аналізувати за групою країн, що схожі за основними показниками економічного розвитку. Також доцільно представляти сальдо рахунків у співставному вигляді: наприклад, у відсотках від реального ВВП.

По-друге, аналіз відхилень сальдо рахунків від збалансованого (нульового) рівня необхідно доповнювати порівняльним аналізом їх мінливості. За інших рівних умов більша волатильність показників платіжного балансу означає гірші умови для досягнення рівноваги. Нестабільність платіжного балансу погіршує можливості економічних агентів щодо планування власних економічних рішень у зв'язку із невизначеністю прогнозів розвитку зовнішньоекономічних відносин. Крім того, висока мінливість показників платіжного балансу негативно впливає на валютний сегмент фінансового ринку країни, зокрема обумовлює високу волатильність валютних курсів.

По-третє, зовнішньоекономічні відносини мають узгоджуватися із цілями та інструментами державної економічної політики та враховувати внутрішньонаціональні економічні тенденції. Дана вимога є обов'язковою для усіх країн із відкритими економіками. Потрібно зазначити, що в умовах посилення тенденцій до глобалізації соціально-економічних відносин закритих економік практично не залишилося. Результатом реалізації даної вимоги буде формування показників, наближених до макроекономічної рівноваги.

По-четверте, відповідно до сучасних положень макроекономічної теорії між показниками платіжного балансу, які визначають рівень його урівноваженості, та ключовими показниками, що характеризують макроекономічну рівновагу, мають існувати певні зв'язки. Значна кількість та істотна сила даних зв'язків свідчатиме про «зрілість» ринкової економіки та можливість ефективного використання ринкових інструментів для державного регулювання економічних процесів.

Сутність та методологія формування макроекономічної рівноваги залишаються дискусійними питаннями, які по-різному вирішуються в межах різноманітних наукових течій та шкіл. Ми притримуємося практичного підходу щодо трактування даного поняття. Під поняттям «макроекономіч-

Складові рівноваги платіжного балансу та їх взаємозв'язок з іншими видами економічної рівноваги

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

на рівновага» ми розуміємо стан (процес розвитку) макроекономічної системи, який характеризується збалансованістю основних макроекономічних пропорцій, що забезпечують стійке зростання ВВП в умовах цінової стабільності.

Як видно з рисунку, запропоновані підходи щодо оцінки рівноваги платіжного балансу ґрунтуються на порівняльному аналізі показників за групою країн. Зазначимо, що до вибірки необхідно включати економіки, порівнянні за масштабами, а також бажано враховувати рівень їх відкритості. За умови дотримання даних критеріїв формування вибірки можливий розрахунок окремих кількісних показників (прийнятних для окремих груп країн на певних фазах економічного циклу) для оцінки рівноваги платіжних балансів. Дані кількісні показники можуть доповнюватися суб'єктивними висновками дослідників. Застосування кількісних та якісних критеріїв оцінки дозволить, з одного боку, уникнути недоліків жорсткої формалізації процесу оцінювання, а з іншого – сприятиме підвищенню об'єктивності результатів дослідження. На основі застосування запропонованих підходів щодо оцінки рівноваги платіжного балансу можна визначити напрями підвищення ефективності функціонування механізму впливу банківської системи на рівноважні стани в економіці.

Використовуючи офіційні статистичні дані МВФ, що розповсюджуються в електронному вигляді (International Financial Statistics CD-ROM) [14], проаналізуємо поточні тенденції

рівноваження платіжних балансів найбільших країн світу, що мають найбільшу частку у світовому ВВП [5, с. 184–189].

Спочатку дослідимо відносний рівень збалансованості показників платіжних балансів на основі оцінки відношення сальдо основних його рахунків до реального ВВП, вираженого у доларах США у фіксованих цінах 2005 року [15]. Результати порівняльного аналізу відносного рівня збалансованості платіжних балансів країн, що увійшли до вибірки, наведено у табл. 1.

На основі аналізу наведених у даній таблиці показників можна зробити такі висновки. По-перше, у розвинених країнах середнє значення відношення загального сальдо платіжного балансу до реального ВВП протягом 2000–2010 років не перевищувало 1,4%, тоді як у країнах, що розвиваються, коливалося в межах 2,6–8,8%. Найбільша волатильність даного показника спостерігалася у країнах єврозони (що частково пояснюється відмінністю між економічною динамікою у різних країнах Євросоюзу), а найменша у Китаї.

Потрібно зазначити, що США та країни єврозони характеризувалися мінімальним відхиленням сальдо платіжного балансу від рівноважного значення. Платіжний баланс Японії характеризувався помірним додатнім сальдо, яке у середньому становило 1,4% ВВП. Індія формувала незначне додатнє сальдо, що в середньому знаходилося на рівні 2,6% ВВП. Росія та Китай допускали найбільші відносні відхилення сальдо платіжного балансу від рівноваги, які в середньому становили 5 та 8,8% реального ВВП відповідно.

Таблиця 1. Відношення показників платіжного балансу найбільших країн світу до їх ВВП, %

Сальдо рахунків платіжного балансу	Звітний період											Стандарт. відхил.	Середнє знач.	Коеф. варіації
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010			
США														
Поточний рах.	-3,74	-3,53	-3,99	-4,43	-5,17	-5,95	-6,22	-5,51	-5,11	-2,92	-3,62	1,09	-4,56	24%
Фінансовий рах.	4,28	3,59	4,39	4,51	4,34	5,46	6,25	5,03	5,55	2,31	1,97	1,31	4,33	30%
Загальнє сальдо	0,003	0,043	0,032	-0,013	-0,023	-0,112	-0,019	0,001	0,037	0,405	0,014	0,13	0,03	389%
Країни єврозони														
Поточний рах.	-0,60	-0,17	0,31	0,17	0,54	0,12	0,00	0,15	-1,20	-0,20	-0,34	0,48	-0,11	431%
Фінансовий рах.	0,36	-0,29	-0,11	-0,32	-0,81	-0,46	-0,17	-0,03	1,04	0,48	0,46	0,53	0,01	3766%
Загальнє сальдо	-0,12	-0,12	0,02	-0,22	-0,10	-0,15	0,02	0,03	0,03	0,38	0,08	0,16	-0,01	1171%
Японія														
Поточний рах.	2,81	2,05	2,62	3,13	3,85	3,64	3,67	4,43	3,34	3,19	4,28	0,71	3,37	21%
Фінансовий рах.	-1,84	-1,13	-1,48	1,65	0,50	-2,70	-2,20	-3,94	-3,68	-2,92	-2,85	1,71	-1,87	91%
Загальнє сальдо	1,15	0,95	1,08	4,31	3,60	0,49	0,69	0,77	0,66	0,60	0,96	1,30	1,39	93%
Росія														
Поточний рах.	8,24	5,68	4,69	5,28	8,28	11,07	11,50	8,66	11,02	5,62	7,85	2,47	7,99	31%
Фінансовий рах.	-6,04	-0,62	0,34	0,45	-0,71	0,13	0,38	10,68	-14,01	-3,66	-2,89	5,89	-1,45	406%
Загальнє сальдо	2,45	1,89	1,15	4,22	6,53	8,50	13,06	16,74	-4,14	0,39	4,06	5,95	4,99	119%
Китай														
Поточний рах.	1,42	1,11	2,07	2,44	3,32	6,98	9,76	12,55	12,70	7,37	7,86	4,34	6,14	71%
Фінансовий рах.	0,14	2,22	1,89	2,81	5,35	2,56	0,10	2,38	1,33	4,99	5,70	1,94	2,68	72%
Загальнє сальдо	0,74	3,03	4,40	6,20	9,96	9,00	9,51	15,58	14,76	11,30	12,15	4,75	8,79	54%
Індія														
Поточний рах.	-0,77	0,22	1,08	1,24	0,10	-1,22	-1,01	-1,12	-2,92	-2,27	-4,14	1,65	-0,98	168%
Фінансовий рах.	1,72	1,27	1,83	2,31	2,89	3,01	4,11	9,70	3,25	3,78	5,48	2,36	3,58	66%
Загальнє сальдо	1,01	1,38	2,88	3,69	3,08	1,73	3,17	8,68	2,39	0,50	0,08	2,33	2,60	90%

Джерело: авторські розрахунки на основі офіційної статистики МВФ [14] та ООН [15].

По-друге, найбільші відхилення відношення сальдо поточного рахунку платіжного балансу до реального ВВП постерігалися в Росії, Китаї та США, причому, якщо Росія та Китай формували істотний профіцит (у середньому 8% та 6,1% ВВП відповідно), то США – найбільший дефіцит (у середньому 4,6% ВВП). Найменші відхилення спостерігалися в країнах єврозони (в середньому –0,11%) та Індії (в середньому –0,98). Найбільша волатильність даного показника спостерігалася в країнах єврозони, найменша – у США та Японії.

По-третє, найбільше додатне сальдо фінансового рахунку (відносно ВВП) спостерігалася в США та Індії, а найбільше від'ємне – в Японії та Росії. Найбільш мінливим даний показник був у країнах єврозони та в Росії, а найбільш стабільним у США.

Найбільш збалансованими були показники платіжних балансів країн єврозони, однак вони також характеризувалися найбільшими рівнями мінливості, що частково пояснюється неоднорідністю економічного розвитку країн, що входять до зони євро; а також низькими абсолютними середніми значеннями відповідних показників. До групи країн із середнім рівнем збалансованості та мінливості показників платіжного балансу можна віднести Індію та Японію. В даних країнах реалізована модель покриття дефіциту одного рахунку профіцитом іншого, що забезпечує можливість формування прийнятного рівня загального сальдо платіжного балансу.

США займають проміжну позицію між країнами із середнім рівнем збалансування показників платіжного балансу та країнами із значними дисбалансами. З одного боку, платіжний баланс США характеризується одними з найбільших відхилень сальдо поточного та фінансового рахунку від їх рівноважних значень (які є найменш мінливими), а з іншого – найменшим значенням загального сальдо (які характеризуються істотною мінливістю).

Найбільш розбалансованими за відхиленнями сальдо основних рахунків є показники Росії та Китаю. В Росії реалізована схожа з Японією модель з профіцитом поточного та дефіцитом фінансового рахунків. Дана схожість є лише формальною, оскільки профіцит поточного рахунку Росії формується за рахунок експорту сировини, а профіцит Японії за рахунок експорту високотехнологічних товарів. Відмінною є також економічна природа формування дефіциту фінансового рахунку, даний показник платіжного балансу Росії в значній мірі пов'язаний з відтоком фінансових ресурсів в офшори, а дефіцит фінансового рахунку Японії – з інвестиційними проектами за кордоном. Китай, єдиний з усіх найбільших економік, формує поточний та фінансовий рахунок з істотним профіцитом, що також забезпечує найбільші відносні показники загального сальдо. Потрібно зазначити, що за критерієм мінливості показники Китаю поряд із показниками Японії є найбільш стабільними.

Продовжимо оцінку рівноваги платіжних балансів дослідженням взаємозв'язків динаміки сальдо їх основних рахунків із динамікою основних макроекономічних показників:

темпу приросту реального ВВП, рівня безробіття, індексу споживчих цін та темпу зростання курсу національної валюти до СПЗ (табл. 2).

Враховуючи показники, наведені у табл. 2, можна зробити висновок, що найбільш наближеними до макроекономічної рівноваги були показники Китаю: стабільно високі темпи економічного зростання (кумулятивний приріст реального ВВП за 2000–2010 роки становив 110%) на фоні прийнятної динаміки безробіття та помірної інфляції (в середньому 2%), а також відсутності значних відхилень курсу юаня від динаміки курсу СПЗ.

Зазначимо, що наведені вище макроекономічні показники Китаю близькі до оптимальних. Наприклад, середньорічний приріст споживчих цін протягом досліджуваного періоду становив 1,98%. Як зазначалося в попередніх розділах дисертаційного дослідження, при впровадженні інфляційного таргетування у більшості випадків визначається цільовий (оптимальний) показник інфляції на рівні, близькому до 2%. Таким чином, середньострокова інфляційна динаміка Китаю протягом 2000–2010 років є наближеною до оптимальної. Середній рівень безробіття протягом періоду дослідження коливався в межах від 3,1 до 4,3% і в середньому становив 4%. Даний рівень багатьма економістами визначається як «природний», який обумовлюється фрикційним та структурним безробіттям. Близькістю величини безробіття до природного рівня можна пояснити наявність прямого зв'язку між даним показником та загальним сальдо платіжного балансу. Тобто збільшення протягом 2000–2010 років позитивного сальдо платіжного балансу Китаю не спричинило зменшення безробіття. Таким чином, збільшення зайнятості населення в експортоорієнтованих галузях економіки переважно проходило за рахунок перерозподілу трудових ресурсів з інших секторів народного господарства Китаю. Даний процес, скоріш за все, проходив досить швидко, зважаючи на величезну загальну кількість населення працездатного віку в Китаї та відносно низький рівень заробітної плати.

До групи країн із середнім рівнем наближеності до макроекономічної рівноваги можна віднести Індію, США та країни єврозони. В кожній з даних країн один або два з чотирьох макропоказників, що аналізувалися нами, є проблемними. Наприклад, в Індії досить високим є рівень безробіття (в базі даних МВФ даний показник відсутній, однак з інших джерел відомо, що він перебуває на рівні 7%), а також спостерігається істотне зростання інфляції (протягом 2009–2010 років вона перевищувала 10%). У США та єврозоні досить низькі темпи зростання реального ВВП та порівняно високий рівень безробіття.

На нашу думку, Японію та Росію доцільно віднести до групи країн із значними відхиленнями від макроекономічної рівноваги. По-перше, дані країни продемонстрували найменші темпи зростання реального ВВП серед розвинених країн та країн, що розвиваються, відповідно. По-друге, в Росії спостерігається найвищий рівень безробіття та інфляції, а в Японії у більшості періодів спостерігалася дефляція, що є

Таблиця 2. Взаємозв'язок макроекономічних показників найбільших країн світу з динамікою статей їх платіжних балансів

Країна	Періоди												Парні коефіцієнти лінійної кореляції з динамікою показн. платіжного балансу ¹		
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	середнє	загал. сальдо	сальдо поточ. рах.	сальдо фінан. рах.
Темпи приросту реального ВВП, %															
Країни єврозони	3,86	1,89	0,93	0,81	2,16	1,69	2,99	2,75	0,25	-4,20	1,80	1,36	-0,56	-0,26	0,15
Японія	2,83	0,16	0,26	1,46	2,72	1,93	2,03	2,30	-1,17	-6,31	4,11	0,94	0,18	0,57	-0,14
США	4,14	1,08	1,81	2,49	3,57	3,05	2,67	2,14	-0,34	-3,49	3,03	1,83	-0,51	0,92	0,66
Китай	8,42	8,30	9,09	10,02	10,08	10,43	11,65	13,04	9,63	9,22	10,33	10,02	-0,34	0,30	0,34
Індія	4,35	5,81	3,84	8,52	7,47	9,49	9,71	9,22	6,72	8,39	8,39	7,45	-0,07	-0,47	0,35
Росія	10,46	5,09	4,74	8,15	7,15	6,39	7,68	8,06	5,25	-7,81	4,03	5,38	0,14	0,56	0,25
Темпи приросту рівня безробіття, %															
Країни єврозони	-11,7	-4,2	3,4	6,6	0,6	-4,4	-7,9	-2,2	0,5	24,4	5,7	1,0	0,44	0,18	0,09
Японія	0,9	6,6	6,9	-2,2	-10,3	-6,2	-6,4	-7,3	3,9	27,1	-0,4	1,1	-0,11	-0,40	0,24
США	-4,8	17,5	23,0	3,6	-7,6	-7,8	-9,5	0,1	25,1	60,4	3,8	9,4	0,41	-0,79	-0,64
Китай	0,0	16,1	11,1	7,5	-2,3	0,0	-2,4	-1,2	0,0	6,2	-4,0	2,8	0,65	-0,23	0,22
Росія	-17,7	-15,4	-12,1	4,4	-2,4	-6,8	-5,0	-14,9	1,1	35,0	-10,6	-4,0	-0,24	-0,31	-0,29
Індекс споживчих цін (темп приросту), %															
Країни єврозони	2,19	2,42	2,26	2,11	2,18	2,19	2,20	2,14	3,29	0,30	1,62	2,08	-0,55	-0,09	-0,57
Японія	-0,71	-0,76	-0,90	-0,25	-0,01	-0,27	0,24	0,06	1,37	-1,35	-0,72	-0,30	-0,02	-0,24	0,02
США	3,38	2,83	1,59	2,27	2,68	3,39	3,23	2,85	3,84	-0,36	1,64	2,48	0,32	0,46	0,70
Китай	0,26	0,72	-0,77	1,16	3,88	1,82	1,46	4,75	5,86	-0,70	3,31	1,98	-0,14	-0,02	0,19
Індія	4,01	3,68	4,39	3,81	3,77	4,25	5,80	6,37	8,35	10,88	11,99	6,12	-0,51	0,26	0,03
Росія	20,78	21,46	15,79	13,68	10,86	12,68	9,68	9,01	14,11	11,65	6,86	13,32	-0,51	-0,36	-0,34
Темпи приросту курсу національної валюти до СПЗ, %															
Країни єврозони	2,2	2,1	-9,1	-9,2	-3,4	6,1	-5,8	-6,1	3,7	-1,8	5,5	-1,43	0,33	0,24	-0,36
Японія	6,7	10,6	-1,6	-2,4	1,6	4,3	6,1	0,7	-22,4	3,2	-13,1	-0,56	-0,13	-0,09	-0,21
США	-5,1	-3,1	7,9	9,6	4,0	-7,7	4,9	5,3	-2,5	1,9	-1,9	1,21	-0,44	0,01	-0,02
Китай	-5,1	-3,5	8,2	9,3	4,5	-10,3	1,9	-1,8	-8,8	1,6	-4,7	-0,78	0,01	-0,02	-0,13
Індія	2,0	-0,6	7,8	3,8	-0,1	-4,8	3,3	-6,4	19,8	-1,9	-5,7	1,56	-0,12	0,42	-0,63
Росія	-1,0	3,2	14,1	1,3	-1,6	-4,5	-3,7	-2,1	16,7	4,8	-1,0	2,38	-0,36	-0,23	-0,30

¹ Жирним шрифтом виділено коефіцієнти кореляції, що є значущими на рівні 0,05.

Джерело: авторські розрахунки на основі офіційної статистики МВФ [14] та ООН [15].

теж негативним для поступального економічного розвитку та формування макроекономічної рівноваги.

Потрібно зазначити, що наведені у табл. 2 коефіцієнти кореляції дають можливість сформулювати лише попередні висновки щодо наявності чи відсутності зв'язку між окремими показниками платіжного балансу та макроекономічними індикаторами. Зокрема, на підставі їх аналізу можна зробити висновок щодо різного впливу зовнішньоекономічних відносин резидентів окремих країн на національні макроекономічні показники. Виділені жирним шрифтом коефіцієнти кореляції визначають статистично значущі взаємозв'язки, які доцільно у подальшому вивчати більш глибоко із застосування економіко-математичного інструментарію. Подальші дослідження мають проводитися на основі більшої деталізації даних для аналізу (із кварталною або місячною періодичністю) та розширення часових меж.

Однак на основі аналізу статистично значущих показників можна зробити деякі попередні висновки щодо взає-

мозв'язків між параметрами, які визначають макроекономічну рівновагу, та показниками платіжного балансу. Найбільше статистично значущих зв'язків було виявлено між темпами зростання сальдо основних статей платіжного балансу та темпами зростання реального ВВП. Загально відомо, що чистий експорт є складовою ВВП за видатками (формула 1):

$$GDP = C + I + G + NE, \quad (1)$$

де C – споживчі витрати;

I – валові інвестиції;

G – державні витрати;

NE – чистий експорт.

У макроекономічних моделях як показник чистого експорту використовуються значення сальдо поточного рахунку платіжного балансу. Таким чином, очевидний прямий вплив (додатні коефіцієнти кореляції) на динаміку ВВП позитивного сальдо поточного рахунку платіжного балансу та зворотній вплив – від'ємного сальдо.

Таблиця 3. Результати оцінки рівноваги платіжних балансів

Країна	Збалансованість показників платіжного балансу	Стабільність показників платіжного балансу	Прийнятність макроекономічних показників	Зв'язок між макроекономічною та зовнішньою рівновагою	Оцінка рівноваги платіжного балансу
Країни єврозони	висока	низька	середня	середній	середньої урівноваженості
Японія	середня	середня	низька	слабкий	наближений до нерівноваги
США	нижче за середню	середня	середня	сильний	середньої урівноваженості
Китай	низька	висока	висока	слабкий	наближений до рівноваги
Індія	середня	середня	середня	слабкий	середньої урівноваженості
Росія	низька	низька	низька	слабкий	у стані нерівноваги

Джерело: сформовано автором.

Три статистично значущі зворотні зв'язки виявлено між рівнем безробіття та показниками платіжного балансу. Зв'язок між безробіттям та загальним сальдо платіжного балансу Китаю був розглянутий нами вище. Також для економіки США виявлено зворотні зв'язки безробіття з сальдо поточного рахунку та сальдо фінансового рахунку. Дані показники підтверджують сформульований вище висновок: притік інвестицій в економіку США істотно впливає на зменшення рівня безробіття та забезпечує економічне зростання. Значимо, що фінансові ресурси переважно залучаються за рахунок емісії державних боргових цінних паперів, що, з одного боку, дозволяє реалізовувати різноманітні державні програми для підтримки високої зайнятості та економічного зростання, а з іншого – спричиняє зростання інфляції.

Також виявлено три статистично значущі зв'язки між індексом споживчих цін та сальдо фінансового рахунку. Більш сильний прямий зв'язок визначено для економіки США та більший слабкий зворотній – для економіки країн зони євро. Отже, збільшення притоку фінансових ресурсів, у формі портфельних інвестицій, в економіку США призводить до зростання грошової маси. Як зазначалося вище, дана країна залучає переважно портфельні інвестиції за допомогою емісії боргових цінних паперів. Як наслідок, збільшення обсягу грошової маси спричиняє тиск на цінову динаміку.

Незважаючи на необхідність подальших досліджень, нами виявлено та теоретично обґрунтовано декілька зв'язків між показниками, які характеризують рівновагу платіжного балансу та макроекономічну рівновагу. Причому кількість та сила даних зв'язків, на нашу думку, є характеристикою керованості та урівноваженості економіки в цілому. Тобто відсутності диспропорції, які викривляють теоретично обґрунтований спосіб функціонування ринкового механізму на макроекономічному рівні. Для економіки США виявлено п'ять зв'язків, для країн зони євро три зв'язки, а для всіх інших економік – по одному. За даним критерієм платіжний баланс США можна визнати наближеним до рівноваги, а платіжний баланс країн зони євро – середньої урівноваженості. Таким чином, ми підтвердили сформульовану на по-

чатку даного підрозділу тезу щодо наявності безпосереднього взаємозв'язку між рівновагою платіжного балансу та макроекономічною рівновагою.

Таким чином, у даному підрозділі роботи нами запропоновано підхід до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів держав на основі порівняльного аналізу чотирьох груп показників (табл. 3).

Висновки

Нами встановлено, що найбільш наближеними до рівноважних значень є показники платіжного балансу Китаю. Платіжні баланси Індії, країн єврозони та США характеризуються середнім рівнем урівноваженості. У платіжному балансі Японії за критеріями, що досліджувалися, виявлено істотні проблеми, що наближають їх стан до нерівноважного. Платіжний баланс Росії перебуває у стані нерівноваги, оскільки його показники характеризуються значною розбалансованістю, низькою стабільністю та не сприяють досягненню макроекономічної рівноваги.

Для країн із ринком, що формується, та країн, які розвиваються (за класифікацією МВФ), більш прийнятним є формування не нульового, а додатного сальдо платіжного балансу. Притік іноземної валюти дозволить підтримувати макроекономічну рівновагу та акумулювати довгострокові фінансові ресурси для проведення структурних реформ. Даний висновок підтверджується досвідом Китаю, Індії та Росії, які починаючи із 2000 року забезпечують суттєве позитивне сальдо платіжного балансу та активно модернізують національні економіки.

Потрібно зазначити, що наведені у табл. 3 результати оцінки характеризуються досить значним рівнем суб'єктивності. З іншого боку, будь-яка жорстка формалізація критеріїв оцінки рівноваги платіжних балансів буде необґрунтовано спрощувати економічну дійсність та нівелюватиме цінність отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Анісімова О.Ю. Коригування зовнішніх дисбалансів платіжного балансу (на прикладі розвинутих країн): автореф. дис.... канд. економ. наук:

спец. 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини / О.Ю. Анісімова; КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: [Б.В.], 2008. – 22 с.

2. Литвицький В. Ребаланс – 2007 / В. Литвицький // Вісник Національного банку України. – 2008. – №5. – С. 3–11.

3. Ніколайчук С. Аналіз стійкості дефіциту поточного рахунку платіжного балансу України / С. Ніколайчук, Н. Шаповаленко // Вісник Національного банку України. – 2010. – №9. – С. 11–20.

4. Ніколайчук С. Дефіцит поточного рахунку платіжного балансу: оцінка прийнятого рівня для України / С. Ніколайчук, Н. Шаповаленко // Економіка і прогнозування. – 2010. – №2. – С. 74–88.

5. Перспективы развития мировой экономики: кризис и подъем / Обзоры мировой экономики и финансов: МВФ, апрель 2009 г.

6. Пищик П.В. Регулирование платежного баланса и проблема макроэкономического равновесия / П.В. Пищик // Деньги и кредит. – 2002. – №8. – С. 38–44.

7. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.99 №679–XIV // <http://zakon1.rada.gov.ua>

8. Чуракова И.Ю. Платежный баланс в системе опережающих индикаторов внешней среды / И.Ю. Чуракова // Финансовый менеджмент. – 2010. – №5. – С. 60–75.

9. Швандар К.В. Мировой кризис сквозь призму платежного баланса и конкурентоспособности / К.В. Швандар // Банковское дело. – 2009. – №5. – С. 54–61.

10. Шкляр А.І. Платіжний баланс України: чинники кризи і механізми відновлення рівноваги / А.І. Шкляр // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6. – С. 266–272.

11. Юрчишин В. Макроэкономические риски платежного баланса / В. Юрчишин // Финансовые риски. – 2008. – №2. – С. 30–35.

12. Balance of Payments Manual, fifth edition // <http://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=157.0>

13. Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition // <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/bopman6.htm>

14. International Financial Statistics [Електрон. ресурс] – International Monetary Fund. May 2012 – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: 90 MHz, 16 MB RAM; Windows 95 (98, XP).

15. National accounts main aggregate database of The Economic Statistics Branch of the United Nations Statistics Division // <http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>

А.Г. ГЕРАСИМЕНКО,

к.е.н., доцент, Київський національний торговельно-економічний університет

Аналіз факторів порушення взаємозв'язку між ринковою концентрацією та прибутковістю

У статті досліджено ряд факторів порушення виявленого на теоретичному рівні Е. Мейсоном та закладеного в основу парадигми «структура – поведінка – результат» прямого взаємозв'язку між ринковою концентрацією та прибутковістю. Дію кожного з наведених факторів обґрунтовано теоретично та підтверджено результатами власних й залучених емпіричних досліджень.

Ключові слова: парадигма «структура – поведінка – результат», ринкова концентрація, концентрація виробництва, прибутковість, X-неефективність.

В статье исследован ряд факторов нарушения выявленной на теоретическом уровне Э. Мейсоном и заложенной в основу парадигмы «структура – поведение – результат» прямой взаимосвязи между рыночной концентрацией и прибыльностью. Действие каждого из приводимых факторов обосновано теоретически и подтверждено результатами собственных и привлеченных эмпирических исследований.

Ключевые слова: парадигма «структура – поведение – результат», рыночная концентрация, концентрация производства, прибыльность, X-неэффективность.

The article investigates the scope of factors of slacking the direct correlation between market concentration and profitability, which was theoretically revealed by E. Mason and was put down into the basis of «structure–conduct–performance» paradigm. Author theoretically grounds and empirically confirms each factor effect, using her own empirically studies and others scientists' studies as well.

Keywords: «structure – conduct – performance» paradigm, market concentration, output concentration, profitability, X-inefficiency.

Постановка проблеми. Парадигма «структура – поведінка – результат», запропонована Е. Мейсоном в 30-х роках ХХ століття, передбачає наявність прямого взаємозв'язку між ринковою концентрацією як основним структурним параметром ринку і прибутковістю діяльності його учасників як свідченням реалізації належної їм ринкової влади. Наявність такого зв'язку неодноразово перевірялася емпіричними дослідженнями. На сьогодні відомі понад 70 емпіричних досліджень взаємозв'язку галузевої концентрації і прибутковості, проведені вченими США, Великобританії, Канади, Франції, Японії, Німеччини. Всі вони, як і проведене нами власне емпіричне дослідження взаємозв'язку концен-